

LA CONSTRUCCIÓ D'UN PROJECTE DE PREMSA CATALANISTA: *LO GERONÉS* I JOAQUIM BOTET I SISÓ

LLUÍS COSTA

PROFESSOR TITULAR UNIVERSITAT DE GIRONA

Resum

La relació de Joaquim Botet i Sisó amb el periodisme respon a una pràctica característica de finals del segle XIX i inicis del segle XX i que consistia en utilitzar la premsa com un vehicle transmissor d'una ideologia o d'un projecte polític determinat. La funció del periodista era eminentment doctrinària i apologètica, i estava al servei d'un ideal que calia transmetre. Era l'època de predomini absolut de la premsa d'opinió, però que estava a les portes d'entrar en un procés de recessió o si més no, en el moment de compartir l'estadi periodístic amb un nou model generat des de lògiques capitalistes. En aquest context, Botet i Sisó funda a Girona l'any 1894 el periòdic *Lo Geronés*, com a portaveu del Centre Catalanista de Gerona y sa Comarca.

Paraules clau

Catalanisme, premsa, societat de masses, Girona, *Lo Geronés*, Joaquim Botet i Sisó, Centre Catalanista de Gerona y sa comarca.

Abstract

*Joaquim Botet i Sisó had a close relationship with journalism due to a very common practice in the end of the 19th century and the beginning of the 20th century: using the press as a way to share an ideology or a political project. The journalist's job was apologetic and doctrinaire. In that time there was an absolute predominance of a press that shared their opinions, but at that moment that kind of press was also entering a recession. It was the beginning of a new type of press generated from the capitalistic logics. In that context, Botet i Sisó founded the newspaper *Lo Geronés* in 1894, in Girona, as a representation of the Centre Catalanista de Gerona y sa Comarca.*

Key words

*Catalanism, press, mass society, Girona, *Lo Geronés*, Joaquim Botet i Sisó, Centre Catalanista de Gerona y sa comarca.*

PREMSA IDEOLÒGICA, EL PES DE LA TRADICIÓ

En el darrer quart del segle XIX, la premsa de la ciutat de Girona mantenia, com a denominador comú, la seva subjecció a interessos polítics i partidistes. Plantejar-se com a objectiu prioritari l'elaboració d'un producte informatiu, més o menys independent, era absolutament quimèric, tant a Girona com a la majoria de les ciutats espanyoles. És cert que a Girona veuen la llum publicacions pretesament caracteritzades com a "informatius independents". Així, a l'any 1876 apareixia *El Independiente*, el 1877 *El Clamor de Gerona* i el 1889 *El Gerundense*, i ho feien sota el clàssic epígraf de "periòdics d'avisos i notícies, defensors d'interessos morals i materials". Però són simples experiències d'ínfima durada i sense cap estructura empresarial. Després d'una època difícil per l'exercici del periodisme ideològic degut a les restriccions a la llibertat de premsa imposades pel govern espanyol, a l'any 1881 la conjuntura política tornava a ser favorable a l'expressió dels ideals polítics. El nou govern presidit per Mateo Práxedes Sagasta tenia contrets compromisos a favor d'una major llibertat d'impresma, per la qual cosa decretava el 14 de febrer de 1881 la concessió d'un indult general a tots els periòdics suspesos. I, com no podia ser d'altra manera, els partits tornaven a considerar la premsa com a instrument no únicament de difusió d'idees, sinó com a element cohesionador de projectes polítics.

El marc jurídic de la premsa se sustentava en la Llei de Policia i Impresma del 26 de juny de 1883, promulgada pel govern Sagasta, que es mantingué vigent fins la guerra civil de 1936, i no fou derogada fins la llei de l'any 1966. La llei de 1883 estava configurada per dos principis fonamentals: la llibertat d'expressió reconeguda en la Constitució de 1876, i la preeminència del Codi Penal en tots els casos que aquest pogués ser aplicat en relació a qüestions de premsa.

A la ciutat de Girona, des d'aquell any 1881 fins a final de segle apareixen 51 nous títols, 29 dels quals són de caire polític. Seria excessiu considerar que la premsa exercia de "parlament de paper", però, si més no, les pàgines dels diaris servien com a marc escaient per al debat i la discussió política, fins i tot entre els representants d'una mateixa opció política, com era el cas dels partits monàrquics, que sostenien lluites dialèctiques ben significatives entre tendències de la mateixa família ideològica. En aquest sentit, val la pena esmentar la difícil relació mantinguda entre dos importants portaveus dels monàrquics gironins: *La Lucha* i *La Nueva Lucha*. El primer, originàriament fidel a la política de Sagasta, i dirigit per Joaquim Ruiz Blanch —excepte el

període comprès entre el 1874 al 1887– va desviant progressivament la seva fidelitat dels postulats de Sagasta a posicions reformistes. El mateix any 1887 apareixia *La Nueva Lucha* –dirigit per Macià Bonaplata i més tard per Albert Nugué–, un periòdic sorgit de les mateixes files liberals gironines, que es proposava de bell antuvi combatre la tendència liberal defensada per Ruiz Blanch. Cal destacar la tasca periodística d'Albert Nugué a favor de la ideologia liberal-dinàstica: col·laborà amb *El Constitucional*, i fundà el 1889 un periòdic amb un nom que ja havia estat emprat feia uns anys, *El Independiente*, sempre fidel als postulats polítics de Sagasta. Evidentment, el nom no feia la cosa.

La representació del Partit Conservador al camp de la premsa en aquesta etapa s'iniciava el mateix 1881 amb l'aparició de *El Eco del País*, pocs mesos més tard convertit en *El Eco de la Provincia de Gerona*, que desapareixia el 1883. Fins a final de 1886 no surt *La Provincia*, nou sostenidor de la política conservadora, que es publicarà fins a l'agost de 1893. Cinc mesos abans havia vist la llum *El Correo de Gerona*, però no es pot considerar que actués en substitució de *La Provincia*, ja que inicialment es tractava d'un periòdic de notícies, malgrat adjudicar-se, el 1903, la representació del Partit Liberal-Conservador.

Si els monàrquics gironins, tant els liberals com els conservadors, van assajar múltiples projectes periodístics amb una continuïtat tan destacada que invaliden la possibilitat de generalitzar, simplificar i definir la premsa ideològica com un simple instrument per fer proselitisme, absolutament lligat a la conjuntura política– els tradicionalistes i els republicans no es quedaren enrere. Mentre que els primers, i sota la influència ideològica del canonge Jaume Collell, creen a la capital gironina diversos òrgans d'expressió, com *La Vetllada*, *El Integrista*, *Lo Rossinyol* o *El Baluarte*, els republicans es manifestaren encara molt més actius i, per tant, hi centrarem més la nostra atenció.

El republicanisme viu els primers anys de la Restauració en la clandestinitat. A partir del tan esmentat any 1881, van poder començar a actuar dintre d'un marc legal, però en aquells moments es trobaven immersos en profundes divisions internes, la majoria sorgides arran de l'experiència de la instauració del règim republicà l'any 1873. La gran tasca dels republicans era la de lluitar –uns amb més intensitat que d'altres– per la unificació de totes les tendències.

A Girona, la immensa majoria dels sectors republicans tindran representació a la premsa, la qual lògicament anirà lligada als esdeveniments polítics nacionals. El mateix 1881 surt *El Demócrata*, de la mà de seguidors

d'Emilio Castelar, extrema dreta dins el ventall republicà, que progressivament s'apropa a tesis fusionistes. Aquest grup es va definir com a partidari d'una democràcia conservadora, que no comprometés l'ordre social ni la unitat nacional, fita que consideraven assequible únicament a través d'un règim republicà. *El Demócrata* desapareixerà el març de 1887. El febrer de 1889, un nou periòdic vindrà a propagar l'ideal del Partit Possibilista (creat per Castelar, que continuava amb el seu acostament crític a la política de Sagasta): *El Posibilista*. El partit començarà a dur una intensa campanya d'organització a les comarques gironines, i el periòdic en serà un important difusor dels seus plantejaments.

Si ens hem referit a *El Demócrata*, hem de parlar necessàriament del seu director: Artur Vinardell i Roig, una veritable icona dins del periodisme gironí, amb una dilatada experiència periodística que s'encetà en temps del sexenni revolucionari. La culminació professional de Vinardell, en la primera etapa de la seva vida, s'esdevé els anys 1881 al 1887, quan exerceix la direcció d'*El Demócrata*. El periòdic fou condemnat l'any 1884 pel bisbe Sivilla, sota l'acusació de "volterrià i masònic". El cert és que Artur Vinardell formava part de la lògia de Girona, integrada al Gran Orient d'Espanya, *Unión*.

Com a director d'*El Demócrata*, Vinardell patí una de les penes més injustes i rigoroses imposades pel règim de la Restauració a un suposat delictes d'impremta. El dia 3 de juny de 1886, *El Demócrata* publicava l'article "¡Pobre Rey!", reproduït d'*El Baluarte* de Sevilla, i del qual era autor el periodista i literat sevillà José Rodríguez La Orden. Les conseqüències per a Vinardell foren nefastes, ja que la publicació de l'esmentat article suposà que s'encetés un procés judicial contra el propi Vinardell, tot i que ni Rodríguez La Orden, ni els altres periòdics que el reproduïren, com era el cas d'*El Pueblo Balear* de Palma de Mallorca o d'*El Liberal* de Maó, reberen cap mena de sanció. El 3 de desembre de 1886 l'Audiència de Girona absolia Artur Vinardell, però el fiscal recorregué la sentència, i finalment el Tribunal Suprem condemnà el periodista a 10 anys i un dia de presó. Per evitar la pena, Vinardell inicià un exili parisenc que havia de perllongar-se al llarg de 39 anys.

Una altra tendència dins el republicanisme serà la dels federals, aquests amb una gran incidència a Catalunya. *La Federación* fou el seu primer representant a la premsa gironina; apareix el 1885 i deixa de publicar-se a finals de març de 1888, per donar pas cinc mesos després a *El Federal*. Aquesta tendència republicana estava dirigida a Girona essencialment per Darius Rahola i Juli Piferrer, autèntics coneixedors del món de la premsa i peces fonamentals en l'engranatge periodístic del republicanisme gironí.

El 1888, els projectes orientats envers un acostament de les diverses faccions republicanes seguirien fracassant. Aquest mateix any veu la llum *El Zorrillista*, amb l'objectiu de representar el sector revolucionari de Ruiz Zorrilla, però esdevingué un simple intent testimonial d'una durada d'un mes i mig escàs. Els progressistes, centralistes i federals, constitueixen una aliança electoral, l'any 1893, sota la bandera de l'anomenada "Unión Republicana", i a Girona creen *La Voz del Pueblo*, amb la intenció de lluitar per la unitat republicana, conscients dels inconvenients suscitats per les divisions internes. El projecte es bastí a partir d'una òptica federal, però obert a totes les tendències, malgrat que només va durar un any.

El degoteig de premsa republicana no es deturava. Experiències efímeres i sense cap mena d'estructura periodística: el penúltim intent, el 1897, amb *El Eco del Pueblo* "Semanao Republicano Federal". Però es vivien les vigílies d'un període històric molt significatiu i transcendent per a la història de l'Estat espanyol. El 1898 fou un any clau per a la història d'Espanya i de Catalunya. L'actuació governamental en el conflicte amb Cuba i Filipines era el tema prioritari a les pàgines dels periòdics. El sistema de lleves afectava directament els fills de les classes populars, incapaces de poder pagar l'import econòmic exigint per eximir-se del servei militar i, per tant, s'emportava una potent força de treball que deixava les famílies en un estat econòmic molt precari, situació denunciada per un sector de la premsa catalana. Així, la guerra colonial, juntament amb els atemptats anarquistes, que també despertaven la crítica periodística, provocà contínues declaracions d'estat de guerra, que comportaven la instauració de la censura prèvia i, en cas d'aixecar-se l'estat de setge, es proclamava l'estat de suspensió de garanties, que malgrat evitar el pas per la censura prèvia, significava l'exercici d'una notable autocensura per part del periodista, temerós de les denúncies i les multes governatives. La situació va acabar afectant el setmanari republicà gironí *El Eco del Pueblo*, que fou suspès per l'autoritat militar, per haver denunciat que "las guerras de Cuba y Filipinas azotaban nuestra patria llevando la amargura en los hogares de los jóvenes que no disponían de 1.500 pesetas para librarse del servicio activo, de las armas". Darius Rahola, que ja havia estat l'impulsor de *El Eco*, reaccionava ràpidament, i en poc més d'un mes fundava un nou periòdic, *El Autonomista*, que sortia al carrer el dia 18 de setembre del 1898 com a substitut del sancionat *El Eco del Pueblo*, del qual recollia el seu llistat de subscriptors. Uns dies més tard, deixava d'aparèixer el *Boletín Republicano de la Provincia de Gerona*, amb la qual cosa *El Autonomista* es convertia en l'única veu del republicanisme gironí en el camp de la premsa.

En definitiva, la premsa de caràcter polític era la predominant, a Girona i en el conjunt de l'Estat espanyol, en el darrer quart del segle XIX.

ELS ORÍGENS IDEOLÒGICS DE BOTET I SISÓ

En l'ampli ventall del periodisme ideològic, els sectors catalanistes van trigar un cert temps a tenir-hi representació. No en va, el moviment catalanista a Girona i les seves manifestacions en l'estadi de la premsa, no començaria a mostrar els primers símptomes de desvetllament fins la darrera dècada del segle XIX. Joaquim Botet i Sisó (1846-1917) hi tindria un paper molt destacat, sobretot a partir del seu bagatge ideològic covat en la seva joventut a la ciutat de Barcelona. De fet, a la ciutat de Girona Botet hi residí en la seva primera infantesa, però amb només 11 anys Botet i Sisó fou internat al Col·legi dels Pares Escolapis de Sant Antoni de Barcelona –opció presa per moltes famílies benestants–, ciutat on cursarà els seus estudis universitaris de dret, que acabarà l'any 1869, i on tindrà la possibilitat de vincular-se amb d'altres joves entusiastes del conreu cultural i de la política. El compromís polític de Botet i Sisó es manifestà de bell antuvi, i amb només 25 anys ja participà en les activitats de la *Jove Catalunya*, entitat d'arrel cultural, fundada el mes de febrer de l'any 1870 –després de diverses reunions de cafè¹, insuflada per l'energia d'uns esperits voluntariosos i idealistes, però mancats de tota capacitat organitzativa i d'objectius polítics concrets, tal i com reconeixia un dels seus impulsors, el begurenc Josep Pella i Forgas: *que como obras de la juventud, cayeron ciertamente en no pocos extravíos llevadas por un candoroso entusiasmo que era por demás raro en mitad de la corrupción, desorden y excepticismo de aquellos días de decadencia revolucionaria. Sólo la fe por la restauración de Cataluña que se había apoderado de algunos corazones vírgenes y el idealismo de los poetas podía marchar sin perturbarse en medio de los alborotos y de la corrupción y soportar las diatribas y la sátira furiosa de algunos á quienes por fortuna ha cautivado después el catalanismo.*² Alguns sectors de la historiografia han considerat “La Jove Catalunya” com la primera entitat organitzada del catalanisme polític, per bé que es tractava d'una agrupació

¹ Font (1926).

² Josep Pella i Forgas, “Marcha del regionalismo catalán”, a *La España Regional*, Barcelona, 12-10-1886, p. 152.

bàsicament vinculada al món intel·lectual i literari, amb una visió romàntica del país. Als tres mesos de la seva constitució, el grup de “La Jove Catalunya” va impulsar la creació del setmanari *La Gramalla*, des d'on procuraren, segons manifestaven en l'editorial del primer número, omplir un buit, ja que “*Barcelona és estada òrfena de diaris que fessin acostumar el poble català a escriure y llegir en sa pròpia llengua, y a ferli conèixer sa història y els fets dels seus passats*”. Les ànimes de la revista foren Francesc Matheu i Pere Aldavert. En els darrers números de *La Gramalla* es poden llegir algunes col·laboracions de Botet.

A la tardor del mateix any 1870, *La Gramalla* deixava de publicar-se, i els seus impulsors començaven a treballar en un nou projecte periodístic, d'arrel regionalista. Havien vist la llum 18 números. L'ú de febrer de 1871 apareixia a Barcelona el quinzenari *La Renaxensa*, –a partir del 1876, *La Renaixensa*, ja que afegirien la i–, dirigit per Àngel Guimerà i Pere Aldavert. La nòmina de redactors i col·laboradors del nou periòdic regionalista s'anà dilatant, amb la incorporació de remarcables intel·lectuals de la cultura catalana.

Els principis ideològics de Botet es configuraren, inicialment, des de la síntesi entre el sentiment de catalanitat i la idea d'autonomia política, sorgida, des de la Renaixença, des del punt de vista cultural, i del federalisme, des del polític. Amb la creació de la Unió Catalanista, l'any 1891, aquests principis s'orientaren cap a unes posicions més conservadores, pròpies del regionalisme burgès. Joan Vinyes i Comas, en les seves memòries, descriu aquesta circumstància: *En Botet figurà políticament en la seva joventut amb filiació republicana, orientada aviat cap els idealismes que el portaren a la Unió Catalanista*.³ Així doncs, des d'un republicanisme relativament moderat, Botet abraçà la ideologia catalanista en la qual, des dels primers temps s'hi sentia còmode. La Unió Catalanista esdevenia un instrument ideal per organitzar diverses iniciatives catalanistes que sorgien al territori català. Botet ho entengué així des del primer moment, i va aprofitar el context propiciat per la Unió Catalanista per estructurar en terres gironines un catalanisme que propugnava la necessitat d'una autonomia per a Catalunya.

Sens dubte, el grup de *La Renaixensa*, que integrava, entre d'altres, el grup de “La Jove Catalunya”, esdevingué un referent de la política regionalista catalana, malgrat que els seus components eren més literats que nos pas homes d'acció política, això sí, amarats d'un indiscutible patriotisme. En tot

³ Vinyes i Comas (1932), p. 22

cas, però, l'interès de Botet i Sisó per propagar ideals polítics fou una actitud i un objectiu que es manifestà en aquella època, tal i com escriví el seu íntim amic, Joaquim Riera i Bertran: *Donchs ja aleshores fou qu'en Botet, jovenot pensador i patriota de mena, va empeltar en mon esperit sas idees autonomistes, intduinthe a secundar la propagació y defensa d'elles en centres escolars que llavors s'estilaven a Barcelona y de qu'ell i jo erem socis fervorosos.*⁴

A la capital catalana Botet i Sisó s'havia iniciat en el camp del periodisme polític, i també cultural, i havia adquirit una experiència que li hauria de resultat molt útil en el futur.

EL FINAL DEL PREDOMINI D'UN MODEL PERIODÍSTIC

La relació de Joaquim Botet i Sisó amb el periodisme respon a aquesta pràctica tan característica de l'època que hem descrit i que consistia en utilitzar la premsa com un vehicle transmissor d'una ideologia o d'un projecte polític determinat. Ras i curt aquest seria l'objectiu prioritari de la major part dels periòdics de finals del segle XIX, editats a Catalunya i a la resta de l'Estat espanyol. Efectivament, les convulsions político-socials del segle XIX determinen poderosament la configuració d'un model de periodisme, definit fonamentalment pel seu caràcter ideològic. La funció del periodista era eminentment doctrinària i apologètica, i estava al servei d'un ideal que calia transmetre. Era l'època de predomini absolut de la premsa d'opinió, però que estava a les portes d'entrar en un procés de recessió o si més no, en el moment de compartir l'estadi periodístic amb un nou model generat des de lògiques capitalistes.

A finals del segle XIX, i sobretot en la primera dècada del segle XX, es produeix una renovació de l'estructura empresarial de la premsa a l'Estat espanyol i l'aparició de les noves empreses periodístiques que intenten fer front als nous reptes del sector amb un producte diferent: l'incipient periòdic de masses, que s'organitza industrialment i comercial com a producte de consum. La creença que un diari ha de ser rendible es va consolidant. La venda del diari al carrer s'anava imposant per damunt de la subscripció. Aquest sistema era, encara, el més habitual entre els petits periòdics d'opinió, que pràcticament no circulaven pel carrer. També és predominant en alguns diaris de gran circulació procedents del segle XIX.

⁴ J. Riera i Bertran, "En Joaquim Botet i Sisó" a *Lo Geronés*, Girona, 28-04-1906.

En tombar el segle, els grans rotatius madrilenys del XIX ja havien optat per la industrialització de la producció amb una estructura d'empresa mercantil i tenint com a objectiu el negoci. Però no solament a Madrid, sinó a Barcelona, València, Bilbao, Sevilla, Saragossa, La Corunya, Valladolid, Màlaga o Vigo, entre algunes altres ciutats. Cada vegada eren més els periòdics que s'inclinaven per la fórmula moderna i que necessitaven aconseguir publicitat com fos, la qual cosa conduïa a la renovació del model de diari per tal d'atreure lectors.

La premsa de partit també estava immersa dins d'aquest procés; rotatius conservadors, liberals, republicans, nacionalistes i catòlics van combinar aleshores la seva orientació amb els trets que imposava el nou periodisme. Nogensmenys, durant aquells anys, encara es van produir fortes reticències als canvis, i quasi com a rèplica van sorgir nous periòdics obertament polítics. Aquests diaris, lligats sovint als partits de torn en el poder, van tenir una efímera efervescència que no era res més que el preludi de la seva mort anunciada.

Els progressius canvis van ser possibles perquè paral·lelament es van produir modificacions també tant en la infraestructura del sector (millores dels correus, telègrafs i telèfons) com en les empreses subministradores de primeres matèries (paper, notícies i publicitat). En alguns casos, però, l'avenç va ser lent, perquè –per exemple– els mitjans de transports-comunicació continuaven resultant ineficaços i proporcionaven uns serveis defectuosos, i això dificultava els correus de premsa.

S'obria un nou món, i una nova concepció periodística, però Botet encara representava tots els valors i les característiques d'una època pretèrita. No se'l pot considerar, doncs, com un periodista convencional, i molt menys modern des del punt de vista de la definició estricta de l'ofici. Era un home de lletres, molt culturitzat, llicenciat en dret, amb una immensa vocació d'historiador –propi, també dels homes de la Renaixença catalana–, i amb profundes conviccions polítiques, que desenvolupà activament des de càrrecs públics a organitzacions polítiques. La premsa per a Botet era un instrument de difusió política, però també cultural: fou un brillant col·laborador de revistes culturals tan notables com les gironines *Revista de Gerona* i *Certamen de la Asociación Literaria* o les barcelonines *La Il·lustració Catalana* i *L'Avenç*.

La premsa d'aquest període –de les primeres manifestacions gironines de la societat de comunicació de masses– fou un element decisiu, no tan sols en la conformació d'una consciència cívica o política, sinó també en la creació d'una nova cultura i fins i tot d'una visió global del món. Publicacions

i periodistes exercien unes influències precises sobre persones i grups socials específics, i, àdhuc, sovint sobre la família.⁵

LA GIRONA FINISECULAR: ENTRE EL MODEL CONTINUISTA I LA RENOVACIÓ CULTURAL

Botet havia trobat el seu espai ideal a Barcelona, per bé que no tardaria massa temps a retornar a la seva Girona on es generaren iniciatives tan notables com la creació de l'emblemàtica *Revista de Gerona* (1876-1895), on Botet hi col·laborà, juntament a eminents historiadors gironins de la talla de Enric Claudi Girbal o Emili Grahit. Segons M. Crusafont, Botet hi arribà a publicar 73 col·laboracions des de l'aparició de la revista fins dos anys abans de la seva desaparició.⁶ El renaixement literari i artístic que feia temps que bategava a Barcelona es començà a manifestar d'una manera clara a Girona a partir del darrer quart del segle XIX. L'interès de la burgesia gironina en el coneixement del seu passat històric i pel conreu de la literatura, sota la inequívoca influència barcelonina, suscità el desvetllament d'inquietuds i la convergència de projectes dels principals prohoms de la cultura gironina.

Els certàmens organitzats per l'Associació Literària de Girona, encetats el dia de Sant Jordi de 1872 amb un homenatge a Milà i Fontanals, són un reflex fidel dels Jocs Florals que es celebraven a Barcelona. Les tertúlies literàries organitzades de forma gairebé espontània i al marge de qualsevol institució foren el marc on s'originaren i discutien la major part d'aquests projectes culturals. Sens dubte, la tertúlia de la "Cova de can Vinyas", situada a la rerebotiga de la drogueria de Narcís Viñas i Serra, al carrer Abeuradors de la ciutat de Girona, fou la més emblemàtica i important, i aplegà a intel·lectuals, lletraferits i afeccionats de diverses ideologies i interessos culturals, tant de Girona com de fora de la ciutat. La *Revista de Gerona* representa la conjunció de les inquietuds culturals de la burgesia gironina, i la confirmació del paper que té la premsa en la vida individual i en el projecte col·lectiu de la Girona de finals de segle. Ho podem constatar per mitjà dels ulls inquietos i cobejosos de coneixement del nen Joan Vinyas i Comas: *Jo, que ja llegia desafortadament tota la premsa literària que venia a casa, de canvi de la Revista de Girona, i feia periòdics manuscrits*. La tertúlia de la "Cova de can Vinyas" fou, doncs, un marc de

⁵ Idea expressada, també, per Espinet i Burunat (1992), p. 91.

⁶ Crusafont (1997), p. 27.

reunió de molts dels periodistes que exercien la seva professió a Girona i que Joan Vinyas descriu a les seves memòries.⁷ Són personatges que, sovint, no han transcendit a la història de Girona, però que indefectiblement han influït en la manera de fer i de pensar de la generació de gironins de tombant de segle i, per tant en intel·lectuals tan il·lustres com Prudenci Bertrana, Miquel de Palol o Carles Rahola, per citar-ne alguns.

Amb tot, a Girona les dificultats de comunicació i de circulació de notícies i el retard amb què es rebia la premsa de Barcelona era molt notable. Aquesta circumstància –expressada per Joan Vinyas– feia créixer l'avidesa entre els contertulians per disposar i comentar-la tan bon punt arribava: *Així he sentit explicar moltes vegades que hi havia ocasions en què, (el meu avi) lliurat a la lectura del seu periòdic “La Esperanza”, contestava amb un sec i malhumorat –“no en tenim”!– al parroquià que demanava, si molt convé, alguns dels molts articles penjats per mostra a l'entrada de la botiga.*⁸ Sens dubte, l'interès per la lectura dels periòdics es sobreposava, de forma paradoxal, a l'instint primari del petitburgès, botiguer-comerciant, en definitiva, del Senyor Esteve. Probablement, es devia tractar de les poques argumentacions capaces de relegar el negoci a un segon terme, fet que confirma la premsa com un element actiu i fonamental sobre la vida quotidiana dels seus lectors.

L'any 1873, Botet rebia una significativa carta d'Àngel Guimerà, on li demanava que col·laborés amb la *La Renaxensa*. El contingut de la missiva posa al descobert les dificultats per omplir les pàgines del periòdic barceloní, malgrat l'elenc de col·laboradors que hi escrivien: (...) *que feu tu y'ls gironins que sembla que no us recordeu de “la Renaixensa”? Això no te perdó de Déu, fa una pila de temps que no.us envieu res. Després vos queixereu si “la Renaixensa” no val gran cosa, i que hi farem nosaltres sols. Tu Botet, ja pots dir als amichs qu.ens envihin algo y per la teva part fesho també. Si ara per ara no tens res inèdit y ets tan mal amich qu no.ns vols complaure escrivint-nos alguna cosa, tradueix sense que consti que és publicat (ja que aquí .es coneixerà) l'article tan bonic que publicas en lo calendari de Figueras. “Juncaria”... Si tens peresa de traduir-lo (que m'ho crec) ja te'l traduiré jo.*⁹

⁷ Aquestes memòries són bàsiques per entendre com funcionava el periodisme de l'època i el perfil dels seus protagonistes. Pel cas de la descripció personal, política i professional de Botet i Sisó vegeu Vinyas i Comas (1932), pp. 23-24.

⁸ Vinyas i Comas (1932), p. 12.

⁹ Vila (1978), p. 71. Malgrat que per l'època la denominació era *Renaxensa*, el document ho expressa amb la “i”.

El dinamisme cultural i catalanista gironí tenia, doncs, limitacions. Així, podem comprovar com fracassa la subscripció, a Girona, de la revista literària catalanista editada a Barcelona *L'Avenç* (apareguda el 3 de juliol de 1881 per tal d'ocupar el buit deixat pel *Diari Català*), segons que es desprèn de la correspondència de Jaume Massó i Torrents –un dels fundadors de la revista–, amb Esteve Forest i Ricart, del 22 de maig de 1883: s'hi van enviar quaranta exemplars, i hi aconseguiren únicament sis subscriptors. Forest ho interpretà com una conseqüència de la proliferació de premsa local que existia a Girona.¹⁰

A Girona, Botet i Sisó exercí una influència i un mestratge molt destacat en les files catalanistes, atesa, sobretot, la seva potència i credibilitat intel·lectual i investigadora. En un número extraordinari de *Lo Geronés*, editat en commemoració del catorzè aniversari de la fundació del Centre Catalanista de Gerona y Sa Comarca, s'insertà, un article de reconeixement a la seva figura.¹¹

La Girona de l'època periodística de Botet i Sisó era una ciutat arcaica, gairebé medieval, apàtica, trista i monòtona, encerclada per unes muralles que li impedien d'expandir-se, i habitada per poc més de 15.000 ànimes. N'explica Miquel de Palol: *la manera de ser de la seva gent, el seu treballar agremiat, els seus costums, la seva manera de pensar i sentir, era ben igual a la dels ciutadans del segle XVII. Les cases i els carrers, els mateixos. Si alguna casa nova s'havia iniciat, era cap al barri del Mercadal, que ja no era ben bé la ciutat, sinó les seves hortes. Era un conjunt de pedra i d'humitat, de convents i d'esglésies. La seva religiositat, però, no era ni fanatisme ni hipocresia; era fe i creença de segles.*¹² És a dir, pretendre, en aquell temps, que la premsa esdevingués una indústria al servei d'un capitalisme gairebé inexistent, era inútil. Malgrat les reduïdes distàncies quilomètriques, Europa encara quedava molt lluny.

No obstant això, el periodisme polític havia cobert una primera etapa, i el corrent de doctrinaris creava un model de la mà de destacades figures del periodisme de persuasió com Valentí Almirall, Francesc Pi i Margall o Enric Prat de la Riba, que a Girona trobaren dignes deixebles, sobretot a les files del republicanisme, com Francesc Loperena, Pau Alsina, Artur Vinardell, Eusebi Corominas, o bé el liberal alacantí Joaquin Ruiz Blanch, destacat personatge del periodisme gironí, tan important com desconegut.

¹⁰ Aquest cartei es conserva a la Biblioteca de Catalunya i és citat per Valentí Fiol (1973), p. 163.

¹¹ *Lo Geronés*, 10-02-1907.

¹² Palol (1991), p. 38.

Algú podria considerar la cita de Miquel de Palol de molt localista, però és que l'Estat espanyol en general –i també, òbviament, les comarques gironines–, va veure néixer el segle XX des d'una posició socioeconòmica característica de l'antic règim: predomini de l'activitat rural i gran precarietat del sector industrial. Els índexs d'analfabetisme eren molt alts: dos de cada tres ciutadans espanyols no sabien ni llegir ni escriure. Els horaris laborals eren interminables i els sous molt baixos. En definitiva, els condicionaments per afavorir la lectura eren nefastos, atès el dèficit de diners, temps i formació que patia una gran part de la població. Malgrat això, el nombre de publicacions periòdiques creixia progressivament. A la ciutat de Girona de l'any 1900 al 1923 veieren la llum 93 nous periòdics, xifra que representava un increment percentual del 35 % en relació al darrer quart de segle.

Amb tot, l'essència liberal de la Llei de Policia i Impremta del 1883 no fou aplicada de forma indiscriminada, ja que, en les dues primeres dècades del segle, la premsa es veié, en diverses ocasions, constreta i agredida, i foren posades al descobert les limitacions del sistema liberal de la monarquia borbònica. A Girona, el cas de Prudenci Bertrana és molt significatiu. L'escriptor inserí en el periòdic republicà que ell mateix dirigia, *Ciudadanía*, el mes de gener de 1911, un article que ja havia estat publicat amb anterioritat al periòdic madrileny *Vida Socialista* i al valencià *El Pueblo*, i signat per un periodista argentí. El contingut del text era una denúncia contra els militars de tot el món, els quals qualificava de raça funesta i sanguinària que calia abolir. Bertrana únicament havia posat en pràctica una tècnica periodística molt habitual en aquell temps: la utilització de les tises. Aquest fet li reportà uns dies de presó i enfilà un autoexili cap a Barcelona. És clar que ens ve al cap el cas d'Artur Vinardell.

La premsa l'any 1900 mantenia l'estructura i les característiques pròpies de la premsa d'opinió, poc moderna i gens evolucionada. A Catalunya, bona part dels nous aires periodístics vingueren de la mà de les revistes culturals, que aportaren continguts renovats i una popularització de l'ús de la llengua catalana.

A la ciutat de Girona, l'any 1895, havia deixat de publicar-se la prestigiosa *Revista de Gerona*. Semblava que la ciutat, progressivament, havia perdut el pols cultural i el dinamisme generats al voltant de la Renaixença. N'hi havia que recuperaven els tòpics per definir Girona com una ciutat grisa i mancada de projecció. Ara bé, l'inici de l'enderrocament de les muralles que encerclaven la ciutat, l'any 1901, simbolitzava –i afavoria– un cert canvi en les formes de vida i del pensament de la població, que, junt a la lenta però

progressiva industrialització, potenciava entre la ciutadania una actitud més oberta i moderna.

Els nous aires es reflectiren en el camp de la premsa amb un veritable augment de revistes de caire cultural, que participaven de la introducció dels corrents modernistes i que té el seu precedent a la premsa gironina en la revista *Gerunda* (1901). A partir de l'any 1902 ja es pot parlar plenament de modernisme a Girona amb l'aparició de *Vida* i *L'Enderroch*, ambdues publicacions, però, oposades per la seva concepció política. Naturalment, aquest floriment d'un renovat concepte cultural i dels gustos artístics s'acompanyà de noves manifestacions, de les quals destacà, sens dubte, l'organització dels Jocs Florals, que substituïren els vuitcentistes Certàmens de l'Asociación Literaria. S'implantà de forma gairebé exclusiva la utilització de la llengua catalana.

Les revistes culturals anaren apareixent de manera periòdica en aquells anys, i oferien instruments als joves lletraferits per plasmar les seves aptituds literàries. Per bé que no totes les publicacions eren de caire modernista, la majoria participaven de la seva influència: el *Suplemento Literario de El Autonomista* (1902), *Armonia* (1905), la revista musical *Scherzando* (1906), *Lletres* (1907), *Studi* (1908) o *Lectura* (1910). Ens interessa remarcar especialment el cas del *Suplemento Literario de El Autonomista*, atès que naixia a redós d'un periòdic que representava una opció política, però, sobretot, perquè es tractava d'una iniciativa dels germans Rahola –Darius i Carles– que d'aquesta manera, entenem, aportaren elements que ajudarien a potenciar el seu projecte periodístic. En la presentació del primer número del *Suplemento* s'exposaren els seus projectes: *No vamos al campo de batalla azuzados por mezquindades políticas, ni queremos ser portavoz de enconadas pasiones personales. El ideal por el cual batallamos vive en las más elevadas esferas. Literatura, ciencias, artes. Todos los que á tales ramos del saber humano se dediquen, todos los que profesen de devoción a las letras, pueden acudir a nosotros*. En la portada d'aquest primer número hi havia una significativa inscripció que denotava la línia bàsica de *El Autonomista*: “*Deben los trabajadores instruirse todo lo posible. Lograrán con ello capacitarse para defender mejor sus intereses*”. De bell antuvi, el *Suplemento* viu la contradicció d'aparèixer en un moment històric en què el fenomen emergent del modernisme comportava un nou esperit molt imbricat amb la llengua del país, circumstància que –sembla– passà desapercebuda a la nova revista.

És evident, doncs, que al llarg dels primers anys de segle la proliferació de manifestacions culturals i artístiques, portades a terme per un grup gironí

afí als corrents modernistes, canalitzades no únicament per les publicacions esmentades o els Jocs Florals, sinó també per la societat Athenea (centre de conferències, exposicions i concerts) i per les representacions al Teatre Principal, mantingueren una lluita ferotge contra l'endormiscament de la ciutat.

La cultura havia desvetllat propostes de signe nacional que, al capdavant, conformaren bona part del discurs del catalanisme polític. Des d'aquesta òptica de compromís polític canalitzat des de la premsa és imprescindible apuntar que l'any 1889 havia aparegut el *Diario de Gerona*, el diari de la família Masó, que es publicarà fins el 1936. Val a dir que en aquells primers períodes no mantenia el més mínim esperit catalanista, per bé que amb el pas del temps esdevindria portaveu oficios de la Lliga Regionalista.

LO GERONÉS, EL GRAN PROJECTE PERIODÍSTIC DE BOTET I SISÓ

En el context de les primers manifestacions de catalanisme polític, apareixia l'any 1894 *Lo Geronés*, editat com a portaveu del "Centre Catalanista de Gerona y sa comarca", entitat fundada a la mateixa casa de Botet i Sisó l'11 de febrer de 1894, i on s'instal·là, també, la redacció del periòdic. Botet i Sisó utilitzà *Lo Geronés* per formular els seus postulats en el sí del catalanisme. El periòdic seguia una línia editorial fidel al catalanisme definit a les Bases de Manresa i contrària a l'organització unitària i uniformista de l'Estat: "Una de les formes més repulsives d'aquesta organització en la seva decrepitud y decadència es lo caciquisme". Les Bases de Manresa foren redactades l'any 1892, amb la voluntat de concretar l'ideari d'un futur poder autònom regional. La delegació gironina estava formada per Joan B. Ferrer, Joaquim Riera i Beltran, Enric Claudi Girbal i Joaquim Botet i Sisó. El projecte de les Bases de Manresa procurava facilitar una estratègia propagandística impulsada per la Unió Catalanista.

El primer número inseria un article de Joaquim Botet i Siso (signat amb les inicials J. B. y S, com ho féu en la majoria dels seus articles) que amb el títol "Clá y català" expressava les intencions del projecte polític i la importància de la comunicació: *Fundat lo "Centre Catalanista de Gerona y sa Comarca", pera reivindicar la personalitat y los drets de Catalunya y defensar sos interessos morals, polítics y materials per tots los medis que las lleys permetin, era natural y consegüent que procurés lo més aviat possible valerse de la estampa, que es sens dupte al present lo medi més poderós y més eficaç pera difundir las ideas y pera*

mourer á l'opinió del públich. A això respon la sortida d'aquest setmanari. Pocs dies després, el 12 de maig, el mateix Botet celebrava els avenços del català en el context social i en el del periodisme ideològic: De les hores ençà s'ha fet molt de camí. Ha nascut y s'ha desenvolupat lo periodisme polítich en català, les societats excursionistes han escampat per tot arreu la bona nova, y centres catalanistes s'han fundat y segueixen fundantse tots los dies.

A partir de l'any 1900 el setmanari surt invariablement amb un encapçalament on expressa el seu programa, extret del Manifest de la Unió Catalanista del 16 de març del 1897: *Volem la llengua catalana ab caràcter oficial (...) volem Corts catalanes no sols per estahuir nostre dret y lleys civils, sinó tot quant ser refereix a la organització interior de nostra terra, volem que catalans sien los jutges y magistrats, y que dintre de Catalunya's fallin en última instància'ls plets y causes, volem ser àrbitres de nostra administració fixant ab entera llibertat les contribucions é impostos, y volem, en fi, la facultat de poder contribuir á la formació de l'exèrcit espanyol per medi de voluntaris o diners, suprimint en absolut quintes y llevas en massa y establint que la reserva regional forcosa presti servey tantsols dintre de Catalunya.*

Els articles de Botet i Sisó sobre els debats de la Unió Catalanista sovintejaven a les pàgines de *Lo Geronés*, però tots els temes eren plantejats i interpretats per Botet a la llum dels principis expressats a les Bases de Manresa. En el primer número de *Lo Geronés* Botet explicitava els objectius de la nova publicació: propagar els ideals del catalanisme i reivindicar la personalitat de Catalunya, la seva llengua, el seu dret i la seva cultura. Òbviament no es plantejaven propostes radicals de caràcter independentista, i simplement defensaven una nova estructura política de l'Estat espanyol fonamentada en la descentralització.

A través de *Lo Geronés* Botet demostrà un profund coneixement de les teories sobre el nacionalisme, tant el català com el d'altres casos de nacionalismes europeus, atès que el periòdic en feu diverses referències. En els primers números de *Lo Geronés* Botet ja manifestà el caràcter del seu catalanisme, que no era separatista sinó que era regionalista.¹³

Certament, les conviccions dels catalanistes gironins eren poc definides i molt inconsistents, segons es desprèn de les consideracions que fa un dels fundadors del Centre Catalanista de Gerona y sa comarca, Joan Vinyas i Comas, quan afirma que el catalanisme gironí era inicialment un “amor

¹³ J. Botet i Sisó, “Autonomia regional”, a *Lo Geronés*, 17-04-1894.

una mica xiroi a les coses típiques”, per bé que “molts homes de bona fe, que entrant inconscients devenien convençuts”.¹⁴ Girona era una ciutat molt dominada pel caciquisme que feia més difícil la implantació del sentiment catalanista. És molt significatiu, per exemple, que la *Revista de Gerona* es redactés en castellà, malgrat que alguns dels seus col·laboradors publicaven en català a *La Renaixensa* barcelonina.

Sens dubte, l'acció propagandística impulsada des de la premsa era una estratègia perfectament coneguda i calculada per Botet, fins el punt que en la seva necrològica, Rafael Masó i Valentí en destacava aquest caràcter de propagador d'ideologia: *Els qui l'han conegut en el fort de les seves propagandes polítiques, han dit d'ell que fou un vertader precursor, un primerenc vident, un impulsor amatinat d'aqueix gran moviment de restauració... En Botet i Sisó, 's llençà a la propaganda catalanista quan el corpus d'aquest magnífic ideal polític no estava encara formulat.*¹⁵

En la tasca de construcció d'un projecte catalanista, Botet no va comptar amb la col·laboració dels antics prohoms de la *Revista de Gerona* –fins i tot, Enric Claudi Girbal va rebutjar la distinció de ser soci d'honor del Centre Catalanista, per raons que ignorem–, però sí que hi participaren la generació següent amb cognoms tan il·lustres per la vida gironina com Ricard Grahit o Ferran Girbal.

Si procedim a fer una anàlisi dels continguts de *Lo Geronés* i dels seus actors, observem que es tracta d'un model de premsa absolutament de caràcter ideològic, però amb significatives aportacions a l'àmbit de la cultura. Així, la distribució del contingut del periòdic s'articula a partir d'una mena d'editorial en la primera pàgina, on normalment s'analitzen temes de caire polític. Després s'hi troba un apartat de cròniques agrupades en tres blocs: les de l'estranger, les d'Espanya i les de Catalunya. Hi ha una secció dedicada exclusivament a les notícies de Girona, que sovint venen precedides per notes oficials. Una secció literària on s'hi publiquen poesies de Prudenci Bertrana, Joaquim Riera Bertran, Francesc Xavier Majuelo, Pere de Palol, Joaquim Ruyra i Oms, entre d'altres; i una secció comercial que recull les notícies dels preus dels mercats de les comarques gironines i, finalment, una àmplia secció d'anuncis. En el setmanari hi col·laboren homes regionalistes com Adolfo Brañas (de la Unión Galega) o Lluís Durán i Ventosa (Centre

¹⁴ Vinyas (1932), p. 99.

¹⁵ Rafael Masó i Valentí, “En Joaquim Botet i Sisó”, a *Diario de Gerona*, 31-01-1917, p. 2

Catalanista) i amb seccions més o menys fixes Joaquim Bosch i Feliu, Joaquim Pla, F. Monsalvatge i Fossas, Bosch Armet, Pere Vayreda, Antoni Viver.

De la mateixa manera que hem comentat més amunt que el nou model de premsa informativa no estava exempta, sovint, d'un rerefons ideològic, cal dir que la premsa tradicional, vinculada a partits o moviments polítics, també podia tenir una certa vocació de propagador de notícies. En el cas de *Lo Geronés* ho podem constatar amb els continguts descrits, o bé amb l'aportació periodística d'un personatge tan emblemàtic a la Girona de l'època com Joan Vinyas i Comas que amb les seves col·laboracions es posa de manifest la vocació també, en certa mesura, informativa. Així, els temes periodístics que tractava Joan Vinyas –des de Barcelona on havia fixat la seva residència a finals de segle– eren diversos, i tant podia comentar la seva situació personal a Barcelona com relatar una informació del judici de jurats a Girona, l'any 1895, que acabà amb la condemna a mort a en Galceran, el “pastor de la gralla”. En aquest cas, Vinyas explica com es documentà parlant directament amb el mateix reu. Sobre la temàtica de les execucions capitals hi dedicà tot un capítol, on narrava diversos casos de persones executades a Girona, entre elles el conegut episodi de l'afusellament dels militars Ferrándiz i Bellés o l'execució de tres suposats delinqüents, el Rellotger, el Menut de Pins i en Saballs. L'escriptor empordanès Josep Pla reproduïx, en la seva obra, un fragment de la macabra descripció de Vinyas: *A costat de la cadira on anaven asseguts, un sacerdot per ajudar-los a ben morir. Una campaneta de so esgarrifós precedia el seguici (jo sospito que dins un silenci impressionant), del qual també formava part el Sant Crist de la Puríssima Sang.* Josep Pla no havia llegit directament el llibre de Vinyas, però el tenia en una alta consideració: “Aquest llibre del senyor Vinyes (sic) Comas, no l'he llegit mai ni el posseeixo, cosa que em sap molt de greu”.¹⁶

Uns mesos abans, però, el mateix *Lo Geronés*, repudiava aquesta manera de fer periodisme, com es constata en un breu publicat el 26 de maig de 1894, on informava de l'ajusticiament de sis anarquistes per l'atemptat de la Gran Via de Barcelona, en què van intentar assassinar el general Arsenio Martínez Campos llançant-li una bomba: *La autoritat militar, ab bon acert, va*

¹⁶ Josep Pla (1980), “El terraprim. pp. 223 i 224. Josep Pla va extreure la informació de Joan Vinyas d'un treball que amb el títol de “Una xacra de tot temps”, Maruja Arnau Guerola havia enviat al concurs de premis de la ciutat d'Olot. Cal apuntar una errada de transcripció de Pla, quan cita, en una ocasió, el nom de l'autor de les *Memòries* com a Joan Vinyes i Cases.

prohibir l'entrada en la capelles als periodistes. Y hem dit ab bon acert, perquè estém d'acort ab los comentaris de La Renaxensa. Lo periodisme noticierista d'avuy es solament una explotació de la curiositat i del senasalionalisme del públich.

Amb el pas del temps, Joan Vinyas s'implicà més activament en la redacció de *Lo Geronés*, on publicà un seguit de cròniques municipals, amb el pseudònim de Saladonio Gutierrez, parodiant el tracte que l'alcalde Manuel Català donava a l'idioma català a l'Ajuntament.¹⁷ El Centre fou el bressol de les primeres manifestacions, a Girona, de signe catalanista, per bé que amb una àmplia base social i ideològica. Així mateix, en el Centre hom podia trobar abundant premsa catalanista, provinent d'arreu de Catalunya, producte de l'intercanvi amb *Lo Geronés*. A voltes, hi entraven publicacions d'unes altres tendències polítiques que portaven membres del Centre a títol personal, conseqüència de la diversitat ideològica que, en aquells moments, encara dominava els socis del Centre. Els problemes s'hi suscitaven amb l'admissió dins del local de la societat de periòdics eclesiàsticament prohibits: *El més notable i paradòxic del cas, eren les actituds contradictòries amb què agreujàven la qüestió, d'una banda, elements que mentre dins del "Centre" portaven a termes violents la seva intransigència es passejaven per la Rambla (a la vista d'en Botet que en sofria els maldecaps) llegint els mateixos periòdics amb què tan repatanis es manifestaven, i d'altre, elements de procedència i significació carlines que extremant dins del Centre un criteri liberal, mantenien fora d'ell el tarannar del seu partit, disposats sempre a fulminar ex comunions en nom de l'ortodòxia (...) El tacte i l'habilitat de la Junta, auxiliada per l'acció sedant del temps, sortajaren el conflicte, no sense donar lloc a alguna expulsió i a una petita dissidència origen de la publicació d'un "Setmanari Catòlic", de breu durada.*¹⁸

La influència política i cultural que Joaquim Botet i Sisó exercí sobre Joan Vinyas fou del tot indiscutible. Com escriuen Alberch i Quer, Botet, per edat, temperament i formació, orientava i dirigia les actituds de molts joves regionalistes gironins: *Ell era el lligam entre els vells temps en què el catalanisme era una nebulosa imprecisa d'idees socioliteràries i la seva posterior articulació política. Botet ja era una home gran quan es va fundar el Centre Catalanista de Gerona y Sa Comarca a casa seva. Als 48 anys es va convertir en el líder de la*

¹⁷ Aquest episodi és, tanmateix, recollit a: Vila (1986), pp. 217-219.

¹⁸ Vinyas i Comas (1932), pp. 99-100. El *Setmanari Catòlic* es publicà del 6 d'abril del 1895 al 31 d'agost del mateix any.

*primera generació de catalanistes gironins, gent jove a la qual gairebé doblava l'edat (en aquells moments –al 1890– Joan Vinyas tenia 22 anys).*¹⁹

El context, doncs, on es desenvolupà la tasca periodística de Botet i Sisó era molt propici per endegar unes activitats fonamentades en fer proselitisme comunicatiu, per bé que els temps canviaven, i la implementació d'uns nous sistemes de vida i de relació humana s'anaven imposant: es configurava progressivament la societat de comunicació de masses.

Que la vocació de *Lo Geronés* era actuar com a òrgan periodístic en favor d'uns interessos polítics era indubtable, i sobretot si tenim en compte que el Centre Catalanista de Girona y sa Comarca decidia, de bell antuvi, presentar-se a les eleccions municipals del 12 de maig del 1895. El contingut dels editorials i en general de la majoria dels articles que publicà en aquella època feien referència a la candidatura del Centre, encapçalada per Joaquim Franquesa i Barceló, a les eleccions. El resultat els fou desfavorable i no obtingueren l'acte de regidor, la qual cosa provocà que no repetissin l'experiència electoral fins les eleccions municipals de l'any 1901. El fracàs fou interpretat per Joaquim Botet com la conseqüència del caciquisme imperant a la ciutat de Girona: *Aquesta experiència les havia retret de la lluita en lo successiu, contemplant ab pena la manera com los elements sans de la població permaneixan tancats en ses cases, y lo que es pitjor com molts d'ells, per consideracions d'una o altre mena s'avenian a fer lo joch dels polítics d'ofici... y esperant ab dalé'l dia que la propaganda electoral de les nostres idees s'hauria obert camí, y que les circumstàncies y els fets obrissin los ulls de la majoria.*²⁰

La intensa implicació de Botet amb el Centre Catalanista i amb *Lo Geronés* provocaren un abandonament progressiu de les seves obligacions com a membre de l'Ajuntament de Girona, en el qual formava part com a regidor des del mateix any 1894 i s'hi mantingué fins el 1897, malgrat que a partir del 1895 el seu absentisme de la vida municipal fou gairebé absolut.

Botet era el redactor habitual dels editorials de *Lo Geronés* i si malgrat que els primers temps ocupà la direcció del periòdic Frederic M. Gispert i Serra, amb diligència Botet assumiria aquesta responsabilitat.

¹⁹ Alberch & Quer (1998), pàg. 73. Aquests autors admeten com a font d'informació primària per conèixer diversos aspectes de la trajectòria de Botet i Sisó "les interessants memòries de Joan Vinyas". Op. cit. p. 34.

²⁰ J. Botet i Sisó, "Eleccions municipals", a *Lo Geronés*, 25-10-1901.

Resulta absolutament incontestable, doncs, que la funció principal de *Lo Geronés* era estar al servei i difondre una manera de pensar i entendre la societat i el país. Com expliquen Ramon Alberch i Josep Quer: *La configuració de l'espai electoral del catalanisme va provocar un intens adoctrinament per part de Botet i Sisó, amb articles a Lo Geronés que explicitaven unes directrius bàsiques. En primer lloc publicitar insistentment els elements que conformaven la ideologia catalanista, i en segon lloc, explicar les diferències que separaven els catalanistes, els republicans i els carlins. Els partits dinàstics eren els enemics a batre, en tant que representaven un sistema caduc que havia de desaparèixer. Ara bé, com a rivals ideològics no sembla pas que Botet els tingués gaire en compte.*²¹ L'estructura del pensament de Botet queda, doncs, perfectament reflectida a les pàgines del seu periòdic, des d'on procura adoctrinar el nou moviment de catalanistes gironins, a partir d'una base catòlica i refermant el caràcter confessional i la religiositat del seu catalanisme, per la qual cosa reivindicava la catalanitat dels bisbes.²² Certament, Botet també propugnava millores de tipus social: *la qüestió social té una transcendència superior a la de les qüestions polítiques, i la resolució d'aquestes no implica la solució d'aquella.*²³

Lo Geronés interpretava la vida política i social del país, i es feia ressò tant d'esdeveniments d'àmbit local com nacional. És molt significativa l'actitud que va mantenir en relació a la Guerra de Cuba de finals de segle, que es corresponia, en gran mesura, amb la posició de la Unió Catalanista i el seus òrgans a la premsa. El 15 d'agost de 1895, o sigui pocs mesos després de declarar-se la guerra, Pere Aldavert signava un article a *La Renaixensa* amb el títol de "Fresca encara la tinta", en el qual manifestava amb contundència la seva crítica al sistema de reclutament. La Unió Catalanista aprofitaria la conjuntura per reivindicar la personalitat pròpia de Catalunya, tot afirmant que tant Cuba com Catalunya constituïen una nació. Fins i tot, quan Sagasta concedeix l'autonomia a Cuba, l'any 1897, la Unió Catalanista va enviar un telegrama a la reina regent on li plantejaven que l'autonomia cubana podria ser un exemple per totes les reivindicacions autonomistes peninsulars. Al juny d'aquell mateix any, *La Renaixensa* publicava l'article "Als catalans", i *Lo Geronés* el reproduïa, i radicalitzava el seu discurs fa-

²¹ Alberch & Quer (1998), p. 81.

²² En aquest context, consultar els articles de J. Botet i Siso, publicats a *Lo Geronés*: "Dues paraules i prou" (maig 1897) i "Sic vos non vobis" (25-01-1901).

²³ "Ells i nosaltres", a *Lo Geronés*, 25-07-1903.

vorable a l'autonomia de les colònies i contra l'injust repartiment de les quintes a què estava sotmesa Catalunya, com es constata en diversos articles, com ara el publicat el setembre de 1896 amb el títol "Després de la marxa" on Botet critica l'actitud patriòtica i festiva de l'acte, o el del 23 de febrer de 1897 que recollia un míting de Botet on denunciava l'actitud dels partits espanyols que no reconeixien la personalitat natural i política i els drets de les colònies, o per citar-ne un altre, l'article publicat pel diari, el 23 de gener de 1898, amb el títol de "Los avalots de la Havana", absolutament crític amb l'exèrcit espanyol. Ramon Alberch i Josep Quer, apunten d'altres articles sobre el tema cubà i escriuen: *La qüestió de les colònies i les seves repercussions fou un tema cabdal per a Botet. Va escriure nombrosos articles, i potser és la part de la seva activitat política i del seu pensament que més s'apropa als interessos populars.*²⁴ Fou habitual, durant un considerable espai de temps, llegir a les pàgines de *Lo Geronés* notícies sobre Cuba i l'arribada de soldats ferits des d'aquella illa, fet que permetia al diari criticar àcidament la política del govern espanyol.²⁵

Al cantó dels sectors sensibles amb l'autonomia cubana, la majoria de la premsa espanyola i catalana va fer una veritable tasca de proselitisme a favor de la guerra, i ho féu habitualment amb arguments que exaltaven el patriotisme espanyol. Fins i tot, bona part d'aquesta premsa qualificava als homes de *La Renaixensa* –i per extensió, és clar, amb els de *Lo Geronés*–, per la seva posició favorable als interessos nacionals de Cuba i, també, de Puerto Rico, com a "tagalos, mambises, maceiztarras o filibusteros". Així doncs, l'opinió pública vivia en un estat gairebé d'hipnosi i afectada per un elevat grau de manipulació.

El 25 de setembre del 1901, en la secció de notícies de *Lo Geronés*, s'informava de la creació d'un nou partit regionalista i catalanista a Girona. El diari hi donava suport i ho interpretava com una excel·lent estratègia per tal de combatre el caciquisme imperant a la ciutat. El nou partit s'anomenà Lliga Catalanista, i la seva junta directiva estigué constituïda per homes del Centre Catalanista i alguns membres més de la burgesia local. Es tractava

²⁴ Alberch & Quer (1998), p. 85. Fan esment, també, als següents articles sobre la situació de Cuba publicats a *Lo Geronés*: "Guerra", 24-04-1898; "Es repugnant", 8-05-1898; "Les potències", 15-05-1898; "Per necessitat", "Principis, no persones", "Noves tendències", 28-10-1898.

²⁵ Pel posicionament dels periòdics gironins *La Lucha* i *Lo Geronés* en relació al final de la guerra de Cuba, vegeu: Carmaniu (1998).

d'una operació purament conjuntural, que tenia per objectiu donar suport als candidats catalanistes a les eleccions municipals que s'havien de celebrar el 10 de novembre de 1901. La Lliga Catalanista tenia la voluntat de representar tant els interessos dels homes de la Unió Catalanista com els de la Lliga Regionalista. El cert és que si ens atenem a les persones que figuraren en la llista de les municipals a la ciutat de Girona haurem de convenir que l'espectre social representava en gran mesura a la burgesia de la ciutat, amb noms i procedències tan significatives com la de Francesc Monsalvatge i Fossas (propietari i banquer), Joaquim Francesca i Barceló (advocat i propietari), Narcís Sambola i de Burgués (hisendat) o Josep Portes i Paler (propietari i comerciant), malgrat que en un míting de suport a la candidatura catalanista, Joaquim Botet i Sisó reivindicava la transversalitat per les llistes electorals i denunciava l'actual llei electoral, perquè: "la llei no permet que sia elegit tothom, ab lo que s'esclou la classe obrera".²⁶

El nou partit utilitzà també la premsa com a un mecanisme per fer proselitisme. A banda de disposar del suport de *Lo Geronés*, el 20 d'octubre de 1901 iniciaren la publicació del seu *Butlletí de la Lliga Catalanista*, que veié la llum fins el 13 de novembre d'aquell any, que amb el número 8 cloïen la seva experiència periodística, no en va les eleccions municipals ja s'havien celebrat i, a partir de les aleshores, consideraren que no ja no tenia sentit mantenir-se en la camp de la premsa. Lògicament, els continguts del Butlletí foren de caire estrictament polític: desacreditació dels partits centralistes i informació dels mítings i diversos actes celebrats pels homes de la Lliga. El Butlletí havia assolit plenament els seu objectiu, atesa la victòria electoral de la seva candidatura. Joan Vinyas i Comas recorda que la publicació, malgrat ser modesta i de petit format: "era no obstant molt llegida, sobre tot en la secció satírica de "Clatellades".²⁷ Convé remarcar que una de les persones que es comprometeren amb La Lliga Catalanista fou Frederic de Gispert, qui havia assumit la direcció de *Lo Geronés* en els seus inicis, i del que Vinyas i Comas en diu "que havia d'intimar més endavant en el Centre Catalanista i en l'Agrupació Catòlica Nacionalista que ambdós contribuïrem principalment a fundar", tot i que l'experiència del nou partit fou molt efímera perquè, a finals de l'any 1902, *morí víctima de gelosies polítiques suscidades entre els*

²⁶ J. Botet i Sisó, "Les eleccions, Meeting de la Lliga Catalanista de Gerona", a *Lo Geronés*, 15-11-1901.

²⁷ Vinyas i Comas (1932), pp. 125-126.

*elements heterogenis que la constituïen, accelerades en la primera lluita electoral per a diputats a Corts.*²⁸ De fet, després de la victòria electoral de les eleccions municipals del 1901, alguns regidors catalanistes foren exclosos de l'Ajuntament per irregularitats injustificades. Botet ho atribuï a l'ombra allargada del caciquisme local i endegà una intensa campanya, des de *Lo Geronés*, de denuncia d'aquestes pràctiques de cacics. Després d'aquesta experiència, Botet va continuar la seva tasca de fer proselitisme en favor de candidatures catalanistes.

A partir dels inicis de l'any 1902, *Lo Geronés* deixava de pertànyer al Centre Catalanista de Gerona y sa comarca, com a entitat, per a passar però a ser propietat de varis socis del mateix Centre; aquesta circumstància venia motivada per raons d'ordre econòmic. Al cap d'uns mesos, el juny de 1903, Botet abandonava la ciutat de Girona per passar a dirigir *La Renaixensa*, a Barcelona, responsabilitat que assumiria fins el mes de juny de 1904. És lògic que aquesta circumstància determinés una major participació i vinculació gironina en l'òrgan regionalista barceloní. Joan Vinyas i Comas passaria a dirigir *Lo Geronés* i el to de les crítiques contra el caciquisme local es suavitzaria sensiblement. Amb tot, Botet continuà presidint el Centre Catalanista de Gerona y sa comarca.

Amb el Centre Catalanista de Gerona y sa comarca i amb *Lo Geronés*, Botet havia sabut mantenir una considerable unitat entre els catalanistes gironins, a diferència de Barcelona on les dissensions polítiques provocaren l'escissió de la Unió Catalanista i la fundació de la Lliga Regionalista. Aquesta capacitat de consens de Botet li fou reconeguda per Emili Grahit uns anys més tard quan en referir-se a la seva gestió davant del Centre Catalanista afirmà: *li donà sempre una fesomia distingidora, noble, lliure, independent, guiant el moviment amb aquella clarividència que tractava totes les coses, fit l'esguard en els suprems anhels de Catalunya,*²⁹ opinió en bona mesura ratificada el 10 de febrer de 1907 pel mateix *Lo Geronés*: *si podem enorgullir-nos de que mai els catalanistes de Girona hem estat a mercè dels apassionaments que en ocasions i per causes més o menys justificables han dividit els nostres companys de Barcelona (...)* bona part de la glòria la devem a l'auster patriotisme i a la clarividència de Botet enmig de les grans crisis i dels moments difícils.

²⁸ Vinyas i Comas (1932), pp. 125-126.

²⁹ Grahit (1919), p. 10.

LA DIRECCIÓ DE LA RENAIXENSA: EL FINAL D'UNA ETAPA

La vinculació de Botet amb *La Renaixensa* s'encetà en els moments fundacionals del periòdic, el 1871. Quan el projecte es consolidà i es plantejaren de convertir la periodicitat en diària, el seu director Àngel Guimerà, s'adreçà per carta, el 15 de desembre de 1880, a Botet per explicar-li els objectius de la nova etapa: *Lo diari com comprendràs farà una política especial podent-hi cabre en ella tots los catalanistes vingan del camp que.s vulga. A més de les altres seccions que seran desempenyadas totes per personas intel·ligents hi haurà un article diari degut a escriptors distingits, tots ells firmats si pot ser y referents á assumptes diversos, com de indústria, agricultura, arts, corners, etc.*³⁰

Una dècada més tard, aquesta relació s'intensificà: Botet i Sisó s'incorporaria al projecte de dirigir *La Renaixensa* en uns moments convulsos i molt complicats per un diari de llarga trajectòria, que des de l'any 1891 havia assumit l'ideari de la Unió Catalanista, i que havia tingut diversos problemes amb les autoritats governatives. L'any 1899, el sector més jove de la Unió Catalanista s'escindia, fundava la Lliga Regionalista i creava el seu propi diari, *La Veu de Catalunya*. *La Renaixensa* iniciava la davallada i amb l'objectiu de redreçar-la, l'any 1902 es constituïa una societat anònima amb un capital social de 400.000 pessetes, amb Manuel Folguera i Duran al capdavant. La direcció del diari l'assumí, en aquells primers moments de la nova època, el metge Domènec Martí Julià, qui atorgà un to molt crític a la publicació, fins el punt que en un article on feia referència al decés del poeta Jacint Verdaguer –“L'enterro del poeta”– qualificava a les autoritats d'oligarques i cacics. Malgrat el que pugui semblar de contradictori, atesa la radicalització que havia manifestat en *Lo Geronés*, fou Botet i Sisó qui hauria de suavitzar el punt de vista sobre el funeral de mossèn Cinto, i lloava la presència del ministre d'Instrucció Pública.

A criteri de l'escriptor empordanès Josep Pla el nomenament com a director de Martí i Julià per part de la nova propietat fou un error molt gran, perquè: *El doctor Martí no entenia res en periodisme ni en política i era a més un home gebrat. Escrivia d'una manera freda, confusa i buida, i, encara que hagués volgut, no hauria pogut arribar a exposar, escrivint, una idea amb naturalitat.*³¹

³⁰ Vila (1978), p. 302.

³¹ Pla (1973), p. 56.

La direcció de *La Renaixensa* canviava de mans de manera temporal: després de Domènec Martí i Julia, plegués l'agost de 1902, assumí la responsabilitat, primer el periodista lleidatà Enric Arderiu i després Pere Aldavert, fins que el juny de 1903 ja signava com a director Joaquim Botet i Sisó. El darrer article de Botet fou publicat el dia 22 de març del 1904. Cinc dies després, un editorial signat pel consell d'administració relatava la nefasta situació econòmica en què estava immers el diari, situació que s'agreuja en esclatar una vaga del personal de tallers, que obliga que el diari dels últims dies d'aquell mes de març només inserís gairebé anuncis publicitaris.

El 31 de març de 1904 el diari es deixava de publicar. El mes de juny Botet abandonava el vaixell i presentava la dimissió. L'1 de juliol *La Renaixensa* posava en pràctica el darrer intent i tornava a sortir, però el 9 de maig de 1905 plegava definitivament, atès, segons manifestaren, tenien unes pèrdues de 1.200 pessetes mensuals. Malgrat la reorientació de l'edició, amb un format més petit, convertir la periodicitat en setmanal durant tres mesos i la tasca del darrer director, Santiago Gubern i Fàbregas, la iniciativa fou un fracàs. La crònica d'aquells convulsos mesos, amb els canvis de direcció del periòdic ens l'ofereix el propi Manuel Folguera a les seves memòries: *el 1902 promoguérem la formació d'una Societat Anònima que comprà la propietat del referit diari al popular periodista Pere Aldavert, i adquirí la maquinària apropiada per convertir-lo en un rotatiu de presentació excel·lent (...) Hom confià la direcció del diari rejuenit al doctor Martí i Julià, el qual hi publicava editorials reblerts de sana doctrina, però no demostrava posseir aquella gracia especial de coordinació que un rotatiu exigeix per fer-se interessant. Al poc temps, el doctor Martí Julià renuncià a la plaça, que ocupà llavors el bon company i culte periodista lleidatà, Enric Arderiu (...) Prou hi dedicà totes les seves energies, però desaprovechada la primera empena, el problema econòmic és féu angoixós i calgué permetre, el 1905, la desaparició d'aquella "Renaixença" tan estimada. Això constituí una contrarietat greu per a la Unió Catalanista, de la qual era sustentacle devot i fidel.*³² Resulta molt estrany que Folguera no fes referència en les seves memòries a la direcció de Botet i Sisó.

Més enllà de causes econòmiques o de gestió, l'argumentació del fracàs oferta per Jordi Llorens és purament política: *En realitat, la desaparició del vell diari era una conseqüència més de la ineptitud de la Unió Catalanista per trobar un espai polític a la Catalunya dels primers anys del segle XX.*³³

³² Folguera (1996), p. 229.

³³ Llorens (1992), p. 413.

Josep Pla associa l'esforç fracassat de *La Renaixensa* per sobreviure en el camp de la premsa amb unes circumstàncies properes a un dissortat destí o una estranya adversitat: *La Renaixensa vestida de llarg durà un parell o tres d'anys. La direcció del doctor Martí i Julià passà com un llampec i el senyor Botet i Sisó, de Girona, bon historiador, li féu els funerals. Tota aquella aportació de capital que havia d'iniciar l'època brillant del diari fou el que l'enfonsà. El fet és paradoxal. No és més, potser, que una manifestació d'aquella espècie de fatalitat implacable que sembla pesar sobre La Renaixensa.*³⁴ Així mateix, Pla entenia que el diari no s'havia sabut adaptar als nous temps de la política i en aquest sentit s'explicaria també, a banda de que els darrers directors foren "magres", el fracàs del projecte periodístic: "s'ha de reconèixer que aquest acabament fou el triomf de la política real sobre la protesta inútil i gratuïta".³⁵

Botet i Sisó quan dirigeix *La Renaixensa* és un home madur –tenia 57 anys, i era definit per Pla com "el vell historiador de Girona"– i molt experimentat en el camp de la política, la premsa i la cultura. Com apunten Alberch i Quer: *Tot i les dificultats, la tasca de Botet fou rellevant, la qual cosa es fa evident al llarg de més de cinquanta articles i editorials, on es palesa la polivalència i l'abast dels temes i un domini més reeixit dels recursos periodístics.*³⁶ En els seus articles, de caràcter polític, continua amb les seves crítiques al govern espanyol, a l'oligarquia, al caciquisme, als partits liberals i dinàstics, i a la pobre situació de la classe treballadora, alhora que defensa els principis de la Unió Catalanista i els de les Bases de Manresa, i s'implica activament en les conteses electorals en favor de les candidatures catalanistes.³⁷ Amb tot, Josep Pla el considerava un historiador i no pas un periodista. De fet, en la seva obra completa, l'escriptor empordanès lloa les col·laboracions de Botet a la *Revista de Gerona*: "s'hi poden llegir excel·lents articles del senyor Botet i Sisó",³⁸ critica, com hem vist, la tasca de direcció en la darrera etapa de *La Renaixensa* i ignora l'ingent producció de periodisme ideològic a *Lo Geronès*.

³⁴ Pla (1973), pp. 56-57.

³⁵ Pla (1977), p. 307.

³⁶ Alberch & Quer (1998), p. 138.

³⁷ Sobre aquestes temes vegeu els articles de *La Renaixença*: "Nota política (15-06-1903)", "Com se governa Espanya" (24-07-1903), "Cuestió d'honra" (28-08-1903), "Ja serà hora" (17-12-1903), "De crisis" (19-03-1904), "Falta de voluntat" (18-10-1903), "Una Real Ordre" (21-01-1904), "Advertència" (18-9-1903), "Sobre eleccions" (26-09-1903), "Mes sobre eleccions" (24 i 31-10-1903), "Després de les eleccions" (10-11-1903).

³⁸ Pla (1983), p. 720.

EL COMPLICAT EXERCICI DE LA PROFESSIÓ

Exercir de periodista en una ciutat més o menys petita, com Girona, a finals de segle podia generar dos efectes contradictoris. El primer era que el periodista gaudís d'una influència social que el podia convertir en una figura de prestigi; el segon, cas més comú, era que el desenvolupament de la seva professió, molt en contacte amb el carrer i la seva gent, li originés problemes i constants controvèrsies amb els hipotètics actors de les notícies locals. Joan Vinyas exposa en les seves memòries dos casos molt singulars de periodistes compromesos amb la seva feina.

L'any 1897 es començà a publicar a Girona, de forma provisional, el quinzenari barceloní de propaganda catalanista *Lo Regionalista*, que havia deixat d'editar-se a Barcelona en suspendre's les garanties constitucionals. Un dels seus directors, Joan Baptista Torroella (a Barcelona el director era Juli Lavorny) es trobà immers en una desagradable situació, provocada per una virulenta campanya contra les curses de braus que havia engegat el quinzenari catalanista aprofitant que feia poc s'havia inaugurat la plaça de toros a la ciutat de Girona. Unes quantes famílies gironines, espectadors habituals dels festivals taurins, se sentiren al·ludides i molestades, i *gent de la que cerca sempre, a costa dels altres, l'emoció del conflicte, ventà el foc, convertint l'al·lusió en ofensa; i una colla de "niños bien", emparant-se darrera el més jovenet i de més bona fe, empaïtà un vespre per les voltes de la Rambla en Torroella que entrotllat, sol i curt de vista, es vegé precisat a enjegar un tret, amb una pistola gairebé arqueològica*.³⁹ L'aldarull fou monumental, i en Joan Baptista Torroella fou detingut i acusat d'homicidi frustrat. El procés s'allargà de manera interminable, fins que l'acusat resultà beneficiat d'un indult.

L'altre cas de conflicte originat per l'exercici periodístic fou el protagonitzat per Alfons Alsina, que en una gasetilla publicada a *Lo Geronés*, comentà certes frases pronunciades per un foraster i dirigides a una senyoreta gironina en el primer pis del Teatre Municipal de Girona. El foraster s'indignà i envià dos representants seus a visitar a Alsina, el qual els remeté a Juli Piferrer i a Joan Vinyas. Els termes de la rectificació oferta pels periodistes als representants del foraster ofès no foren admesos, com comenta Joan Vinyas: *Es varen indignar i varen reservar pel seu representant el dret a fer-se justícia en qualsevol banda on trobés l'Alsina. No crec pas ofendre la memòria d'aquest en dir*

³⁹ Vinyas i Comas (1932), p. 109.

que va anar uns quants dies bon xic esverat, obrint els ulls com unes taronges a cada cantonada.⁴⁰ El conflicte no va transcendir més enllà de les amenaces, però esdevingué, durant molts dies, un tema de màxima expectació a la ciutat.

Amb aquests dos casos es palesen els riscos d'exercir la premsa en una ciutat com Girona. Evidentment, hi havien d'altres perills i inconvenients pels periodistes, originats, en aquestes altres situacions, per circumstàncies derivades de l'aplicació de la normativa de premsa, a voltes tan arbitràries i injustes com qualsevol altres.

D'altra banda, però, també és interessant remarcar que el periodisme ideològic, imperant a l'època, no exigia, en el fons, un excés de conviccions als professionals de la premsa. La Junta Tradicionalista va rebaixar el sou al director del carlí *El Baluarte*, Baldomer Trullàs, a setanta-cinc pessetes, provocant la seva dimissió. La Junta que devia passar per hores, econòmicament, baixes, va oferir el càrrec a Alfons Arquer, amb un sou de quaranta-cinc pessetes el mes, una veritable misèria que no permetia de viure amb una mínima dignitat. Amb tot, Arquer hi estava molt interessat, però la Junta li exigia com a prova d'aptitud la presentació d'un article. Les seves modestes condicions periodístiques feren que demanés al seu amic, el republicà Juli Piferrer, periodista de més qualitat, que escrivís l'article esmentat, el qual redactà un excel·lent text, de tons inflamats, titulat "Hay que ser carlista", l'article va ésser calorosament acollit i mercès a ell l'Arquer fou una temporada "carlí de sis rals diaris", com li deia gràficament un ex-correligionari molestat per la seva defecció.⁴¹

Aquest episodi certifica que, per damunt de les ideologies, prevalia en el gremi periodístic un bon clima de companyonia. Hi ha un altre passatge, descrit per Vinyas, que corrobora aquesta observació. L'any 1894, el periodista d'Eivissa –casat amb una gironina–, Bartomeu Roselló, que passava una temporada a Girona, va fundar el setmanari *El Guasón*, "Periódico festivo, literario é ilustrado" (1894-1897), i va confiar bona part del pes del projecte a dues persones ideològicament allunyades, Joan Vinyas, afí al tradicionalisme, i el republicà Juli Piferrer. Vinyas escriu: *apart de diferències ideològiques ens juntaven, amb en Piferrer, una pila d'afinitats sentimentals i, per de prompte, la d'una hostilitat resolta al caciquisme canoví que llavors imperava*. Durant un període de temps, quan Baldomer Trullàs encara dirigia *El Baluarte*, periòdic

⁴⁰ Vinyas i Comas (1932), p. 110.

⁴¹ Vinyas i Comas (1932), p. 88.

que mantenia unes notables diferències amb *El Guasón*, Alfons Arquer assumí la direcció del nou setmanari. En una ocasió Piferrer emmalaltí sobtadament, mentre Vinyas era absent de Girona. El periòdic havia de sortir, i a Arquer, veint-se incapaç de redactar-lo, i no se li ocorregué res més que recórrer a “l'enemic” Trullàs, qui gentilmente va encarregar-se d'escriure, aquella setmana, les dues publicacions adversàries.

A banda dels arguments relacionats amb l'amistat entre els periodistes que explicarien certes perversions en el manteniment de la coherència ideològica d'un periòdic, en ocasions d'altres raons, d'ordre professional i econòmic, podien generar situacions on la ideologia perdia puresa. Es molt significatiu l'article “Periodistes” publicat a *La Campana de Gràcia* de Barcelona uns mesos després de la mort de Botet, l'1 de setembre de 1917: *S'ha vist de vegades –a Madrid el cas és freqüent– un periodista que ha resseguit sense solució de continuïtat, distintes redaccions de diaris d'una política i d'un criteri absolutament oposats i que cada un d'ells –a voltes amb sa firma– ha defensats els llurs punts de vista, contradint en un diari lo que havia escrit en un altre. –Sembla mentida! –han dit molts– Quina desaprensió! Això és intolerable! –A poc a poc –han respost els altres– És que el periodisme no és una professió? És que el fet d'haver pertenescut a una redacció cataloga a un veritable periodista professional dintre d'una determinada comunió política o social? Heu's aquí el problema. El periodista és un home que defensa un ideal del que està convençut i per entusiasme de son propi pensament, o és un home que posa preu a sa ploma i defensa –perquè és son ofici– l'ideal d'aquell que el paga, àdhuc repugnant a sa pròpia convicció?*

Aquest era l'entorn on Joaquim Botet i Sisó exercí la seva tasca periodística. Com hem insistit al llarg del treball, en el trànsit entre el segle XIX al XX es percebia el desgast d'un model comunicatiu. Com escriu el professor Josep Lluís Gómez Mompert: *aquest periodisme relativament literari i molt doctrinari, poc competent i gens competitiu fins i tot a la capital catalana –si es comparava em el periodisme anglès, francès o nord-americà–, havia entrat en declivi perquè no acomplia les funcions de l'emergent nova societat i la cultura de masses. I així ho van expressar, entre d'altres, Ramiro de Maeztu i Miguel de Unamuno. A finals del segle XIX, aquests intel·lectuals donaven per closa l'època del “periòdic evangelitzador”, alhora que constataren l'aparició de la “premsa del factory System”. A Catalunya molts periòdics de caire doctrinari desaparegueren, per bé que alguns d'ells van adaptar-se als nous temps –El Autonomista i el Diario de Gerona, en podien ser bons exemples–, transformant la seva estructura empresarial i orientant, en gran mesura, els continguts, fent més atenció a la difusió de notícies que no pas a la transmissió d'ideologia; fins el punt que un representant*

del periodisme ideològic com Valentí Almirall va arribar a afirmar que: “Els periòdics que gaudeixen d’una existència i donen diners als seus propietaris són aquells que no depenen de cap partit o camarilla”.⁴² El debat entre els dos models periodístics es va perllongar en el temps, tot i la condició ascendent d’un, i el cert ocàs de l’altre. Fins i tot, el *Diario de Gerona*, en la seva edició del 26 de febrer de 1928, i sota el títol de “La sinceritat periodística” encara constata l’existència dels dos models: *S’ha convingut, i la realitat així ho comporta, que la premsa es divideix en premsa d’ideals i en premsa mercantilista; aquella ha de fer honor a tota hora a les premisses essencials que inspiren llurs actes i que estructurin llurs finalitats en ordre a la millora i a la defensa dels interessos espirituals i materials de la col·lectivitat. L’altra en canvi, no té subjecció a d’altres normes que les que signifiquin un profit de lucre, ni es deu als imperatius que emanen de la professió doctrinal que presideix la vida de les actuacions públiques. Per tant les característiques d’una i de l’altra mena de premsa són tan diverses com oposades, i el camí a seguir per cadascuna són incompatibles. L’article acabava apellant a la professionalitat i al rigor: La sobrietat periodística, germana en aquest cas de la sinceritat, és una altra gran virtut a ostentar per la premsa d’ideals.*

La premsa doctrinària no es resignava a perdre protagonisme i reivindicava la funció del periodisme ideològic com a transmissor de pensament i valors, tasca que, segons el seu criteri, era superior a la dels periodisme estrictament informatiu. El setmanari *Ciutat Nova* de Sant Feliu de Guíxols, de caràcter polític i defensor dels interessos del catalanisme autonomista publicava un article, el 12 de febrer de 1914, que sota el títol de “Sobre periodisme” afirmava que: *és una gran inexactitut i un greu error considerar el periòdic com una font ont solament brolla l’informació i el noticiari. La premsa además d’aquesta part, diguem-ne informativa, i del seu deure de transmetre notícies, porta en sí un fi més enlairat i noble, porta en sí un propòsit més gran, persegueix un fi més transcendental; com és el de suggerir i trasmetre idees.*

Set anys després de la desaparició de *Lo Geronès*, i un any abans de la mort de Botet i Sisó, apareixia, el 13 de febrer de 1916, un periòdic que es presentava a l’estadi de la premsa com a successor d’aquell i amb el nom d’*El Gironès*, defensava els interessos de la Lliga Regionalista i actuava com a portaveu del Centre Catalanista de Girona. Pocs dies després de veure la llum, el 27 de febrer, publicava un comentari favorable, encara, al periodisme ideològic: *Girona passa indubtablement per una crisi aguda de*

⁴² Gómez Mompert (2016), p. 55.

veritable periodisme. És que hi ha en el nostre entendre dos menes de periodisme: el primer l'anomenarem periodisme ideològic i el segon periodisme gazetiller. El primer porta per suprema característica l'enlairament i selecció de concepte, la delicadesa d'expressió, la varietat de temes dintre l'unitat de criteri fonamental, l'entusiasme per grans corrents d'ideal.

BIBLIOGRAFIA CITADA

- ALBERCH, Ramon; Josep QUER (1998): *Joaquim Botet i Sisó. Del catalanisme al nacionalisme*, Barcelona, Columna.
- CARMANIU, Xavier (1998): "La pèrdua de Cuba vista per la premsa gironina. Dos exemples: "La Lucha" i "Lo Geronés", a *Revista de Girona*, Girona, núm. 190, pp. 83-85.
- COSTA, Lluís (1987): *Història de la premsa a la ciutat de Girona*, Girona, Institut d'Estudis Gironins.
- COSTA, Lluís (2003): *Els mitjans de comunicació a Girona (1787-2003)*, Girona, Institut d'Estudis Gironins.
- CRUSAFONT, M (1997): *Obra numismàtica esparsa i inèdita de Joaquim Botet i Sisó*, Barcelona, Societat Catalana d'Estudis Numismàtics.
- ESPINET i BURUNAT, Francesc (1992): "La recepció de la periodística a la Catalunya del primer terç del segle XX en els escrits autobiogràfics", a *Periodística*, Barcelona, núm. 5, pp. 87-95.
- FOLGUERA I DURAN, Manuel (1996): *Una flama de la meua vida (Memòries)*, Sabadell, Col·legi Oficial de Doctors i Llicenciats en Filosofia i Lletres.
- FONT, Melció (1926): "La Jove Catalunya, breu historial de la societat catalanista", a *Revista de Catalunya*, Barcelona, març, pp. 279-287.
- GÓMEZ MOMPART, Josep Lluís (2016): "La gènesi de la premsa diària. Quan els mitjans es fan de masses", a Francesc Canosa (ed.), *Història del periodisme de Catalunya. Dels inicis a la Guerra Civil*, Barcelona, Sàpiens, pp. 51-71.
- GRAHIT, Josep (1919): *En Joaquim Botet i Sisó*, Girona.
- LLORENS i VILA, Jordi (1992): *La Unió Catalanista i els orígens del catalanisme polític*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- PALOL, Miquel de: (1991): *Girona i jo*, Barcelona, Tanagra.
- PLA, Josep (1973): *Obra completa. Francesc Cambó*, núm. 25, Barcelona, Destino.
- PLA, Josep (1977): *Obra completa. Prosperitat i rauxa de Catalunya*, núm. 32, Barcelona, Destino.
- PLA, Josep (1980): *Obra completa. Escrits empordanesos*, núm. 38, Barcelona, Destino.
- PLA, Josep (1983): *Obra completa. Caps i puntes*, núm. 43, Barcelona, Destino.
- VALENTÍ FIOL, Eduard (1973): *El primer modernismo literario catalán y sus fundamentos ideológicos*, Barcelona, Col. Horas de España.
- VILA, Pep (1978): "5 cartes d'Àngel Guimerà a Botet i Sisó", a *Revista de Girona*, Girona, núm. 84, pp. 70-71.

- VILA Pep (1986): *La Renaixença a Girona. Antologia de textos i documents*, Girona, Diputació de Girona.
- VINYAS I COMAS, Joan (1932): *Memòries d'un gironí*, Girona, Imp. Masó (reedició al 2002, amb estudi introductori de Lluís Costa. Col·legi de Periodistes de Catalunya).

